

הגאון רבי מנחם מנדל שפרן שליט"א

ראש ישיבת "נועם התורה" ב"ב

שו"ת בעניני רפואה

שאלה:

לכבוד מע"כ הרב מנחם מנדל שפרן שליט"א

בני ברק

שלום וברכה בהרמנא רבה,

באו לפני מספר שאלות ואודה לכת"ר שליט"א אם יוכל לחוות

דעתו הרחבה בהם:

א. לפי השיטה שבפונדקאות בעלת הביצית היא האם, מאחר שהיא

נותנת את החומר הגנטי, מה נאמר במצב שבו כל החומר

הגנטי כולו (כולל גם מה שבדרך הטבע בא מהאם) בא מגבר,

כדחזינא השתא שאפשר בשכפול גנטי — האם שייך לומר שהאב

הוא גם האם? וכן לאידך גיסא, כאשר כל החומר הגנטי כולו יבוא

מהאם (שאו תיוולד דווקא בת) — אם שייך לומר שהאם של בת

זו היא גם האב?

ונפק"מ שלפי שיטה זו יתכן שילד ייחשב יהודי למרות שלא

מצויה בעניינו שום אשה יהודיה, וזה רק משום שנעשה

מתא אוזן למשל שנלקח מגבר יהודי? וכן לאידך גיסא שאם תירש

את ביתה, כדין אב, ממה שהבת נוצרה כולה מתא אוזן הבא

מאשה זו?

ב. עוד ארשה לעצמי לשאול את חוות דעת כב' שליט"א האם בן

שיוולד מזרע שנלקח באמצעות מזרק מהאב אחר מותו ולפני

קבורה — הווי בנו של הנפטר או-לא? וכבר ראיתי דברי הנודב"ק

אבהע"ז ס"ט שבעניין מי שנשתתה הזרע במעי האישה ובינתיים

מת הבעל, הילד שיוולד לא ייחשב בנו של הנפטר לעניין יבום אך

ייחשב בנו לעניין ירושה ומה שחלק עליו הקרן אורה (קרלין) בסוף

פ"ט דיבמות — אלא שרציתי לשאלו האם כאן שכל ההוצאה של

הזרע מהמת נעשית אחר המוות לא יודו כולם שלא הווי בנו, אחר שהיה מחוסר מעשה לחלוטין ברגע המוות של האב?

ג. ועוד אבקש לדעת דעתו הרמה האם מותר להרדים בברית ילד בן ארבע-חמש שטרם נימול ושהמוהל שאלני השבוע מה לעשות אחר שלא שייך לעשות לו ברית בלא זה כי הוא משתולל, או שמא עדיף לחכות עד שיגדל ויוכל לשמוע הסברים ואז למולו, כדי שלא להרדים בברית וכפי שכתבו בזה כל הפוסקים באחרונה להימנע מהרדמה בברית, וכפי שכבר הורה בזה סבי זצ"ל בשו"ת הרב"ז (שפרן) חלק א' סימן קכ"ה לאסור הרדמה בברית בגדול, וחלק עליו הגר"ע יוסף שליט"א ביביע אומר חלק ה' יו"ד סימן כ"ב.

ד. עוד אבקש לשאלו האם נהגו הרבנים בפועל לייעץ לזוגות הנישואים שלא בזיווג ראשון להימנע מלהביא את ילדיהם לחתונה? הזוג ששאלני אומר שאין לו דעה בזה ומבקש לעשות לפי מה שיורוהו הרבנים.

והנני שותה את דברי כת"ר שליט"א בצמא ומכבדו ומעריצו ממש.

יגאל שפרן

תשובה:

ההריון והלידה עשתה מעשה פונדק בעלמא וזו שתרמה ביצית היא "בעלת...". שינוי השמות יכוונו את קלי העיון לסברא אחרת. שמות אלו מושאלים ממקרים שיש בעולם כאלו ששוכרים אשה להשתיל את הביצית ותתן את הולד למזמין ולא זה המדובר במקרים שלנו, וצריך להשתמש עם "ביצית" "הריון" ו"לידה".

בס"ד, י"ג שבט תש"ס

לכבוד הרב יגאל שפרן שליט"א

שוכט"ס

קיבלתי עכשיו מכתבכם והנני להשיב אפי' בקיצור ולא לדחות וכיון שנדחה ידחה.

לשאלה א':

(ב) להסברא שנותנת הביצית היא האם בהכרח לקבוע גבולות בזה. שהרי מה יהי' כשיחברו קטעים משרשרת ה-D.N.A. מכמה אנשים ונשים האם יהי' לוולד כמה אמהות וכמה אבות שחלק מהאבות הם

(א) למעשה נקיט בידי בביצית המושתלת באשה אחרת שההריון קובעת את האמהות ולא זו שנתנה את הביצית. [הלשון "פונדקאית" ו"בעלת הביצית" מטעה ומכוון את הסברא שזו שנתנה

נשים וחלק מהאבות הם גברים. הרי זה לא יאמרו גם בעלי סברא זו. [בכלל אין זכר אם, ואין נקבה אב, לגבי יוחסין וכל שאר דיני אב ואם].

ג) אכן יש כאלה המייחסים לביצית את האמהות בגלל שהחומר התורשתי נמצאת בתוכה [וכאילו שמי שסובר אחרת אין לו הבנה מדעית וכו'], ולפי השקפה זו מתחדשות כל מיני שאלות של חומר גנטי של זו וביצית של זו וחומר גנטי מורכב מכמה אנשים כנ"ל אות ב' [וכן אם ישתילו שחלות עם ביציות לאשה אחרת אולי תהי' האם זו שהביציות היו שלה והגורם התורשתי ממנה, וזה חושבני שלא יהי' חולק שאינו כן]. אלא שלא כן הוא גדרן של דברים אלא כדלהלן:

ד) ביצית הוא החלק הטבעי השלם המהווה חלקה של האם ליצירת הוולד שממנה נוצר הוולד, וכל תהליך ההריון הוא הגדלת הביצית ע"י שמספקים לו כל החומרים הנדרשים עם תנאים מתאימים עד ליצירת וולד שלם [כמובן עם חלקו של האב]. לכן מייחסים בעלי סברא זו את האמהות לביצית. אבל כשמפרידים את הביצית לחלקיה ומרכיבים ביצית חדשה מכמה נשים [ואנשים] ושרשרת D.N.A. מעוד כמה אנשים ונשים אין כאן הרבה אמהות, אלא מכיון שאין במקרה זה חלקה הטבעי של האם אין כאן אם. ומבחינת אמהות אינו אחר מזריקות הורמונים מאשה אחת לאחרת שגורמת הריון, ואף שיש חילוק שהורמון רק גורם שיוכל להתקיים תהליך הריון או תחילת הריון וחלקי ביצית הם הם הולד עצמו מ"מ אם שנתנה חלקה לוולד אין כאן.

ה) ולא שייך לזה וזה גורם ויהיו כולם אמהות, חדא והוא העיקר, דלא מצינו כמה אמהות הלכתיים-משפטיים וזה סותר ענין אמהות [וכל הענין הנ"ל הוא רק ביולוגי ומבחינה הלכתית יש גם לזה גדר כדלהלן]. ושנית ענין זו"ז גורם שייך כשדנים על הולד ממי הוא אבל כשדנים על האם אם לייחס אליה את הולד אז צריך שיהי' לגמרי ממנה. וכשדנים על מעשה הוא להיפך, שאם הנידון הוא מי עשה את המעשה אז תליא במחלוקת התנאים בזה יכול וזה יכול וזה אינו יכול וזה אינו יכול וכו' ומייחסים התוצאה לכל א' בנפרד, אבל כשדנים על הנפעל מי עשאו אין אנו אומרים שנעשה לגמרי ע"י זה ולגמרי ע"י זה. ע"י אגלי טל מלאכת חורש אות א' ד"ה והנראה ובתי' הגרשש"ק ואכמ"ל, וחרגתי תוך כדי כתיבה מכוונת מכתבין].

ו) ואין זה תימא שאין לוולד זה אם הלכתית לייחסו אחריה, דהא מצינו מולידו ממש טבעית ואינו מתייחס אחריו כעבד שאין לו חיים כלל לא לאביו ולא לאמו וכן עכו"ם הבא על בת ישראל שאינו אביו — ואף שכל אחד גדרו שונה, שבעבד אין לו חיים דרחמנא אפקרי לזרעי' [ואכמ"ל בסברת דבר זה], ובעכו"ם הבא על ב"י הוא מדיני יוחסין, ובביצית מורכבת מכמה נשים גם במציאות אין כאן אם וגרוע מעבד ועכו"ם הבא על ב"י. ועי' שפת אמת יו"ד אם עבד חייב במילת בנו כיון שילדו אף שאינו מתייחס אחריו, ובנ"ד גם דין מולידו לא יהי'.

ז) ואין להוכיח מתוס' סוטה מ"ב ע"ב ד"ה מאה שהיו לו כמה אבות ע"י

דלולד זה אין הורים דהא לא שייך שנפל יהי' אב או אם. ובקיצור לא כל דבר שגורם יצירת וולד ייקרא אב או אם, ואם ירכיבו ביצית מבעלי חיים ותא זרע מבעל חיים ליצירת אדם וודאי לא יהי' הבעל חי אביו ואמו. אבל איני קובע הלכה בזה ואין לי עכשיו הכרעה ברורה וכתבתי רק מסברא.

לשאלה ג':

מוטב להרדימו מאשר לדחות המילה עד שיגדל, ואפי' אם בגדול נחמיר אין להחמיר בקטן, ואין הנימול מקיים המצוה בעצמו אלא מקיימין בו המצוה ולכל היותר בגדול המוהל הוא שלוחו ובמוהל תלוי הכוונה.

לשאלה ד':

אין זה הלכה וגם לא מנהג שנקבע כהלכה, אלא תלוי במנהגי העדות, וישנם בזה מנהגים שונים, ובמקום צורך אין להקפיד, ולצער הורים יש קפידא יותר מזה. ובפרט כשעיי'ז יתפרסם שא' מההורים או שניהם אינם בנישואים ראשונים וייגרם להם אי נעימות, ובכגון זה החכם עיניו בראשו, ומה אם שבמקום כבוד הבריות התירו איסור דרבנן וכו' בוודאי מנהג קל סגי באי נעימות וצער.

ידידו מנחם מנדל הכהן שפרן

שנתעברה מכמה אנשים עיי"ש. דשם לא איירי בדין אב להלכה אלא שבא מכמה אנשים [וכדוגמא הנ"ל שירכיבו שרשרת D.N.A. מכמה אנשים], ובאמת לא הי' לאף א' מהם עליו דין אב לירושה וליוחסין.

(ח) ודאתאן להנ"ל י"ל דגם להמייחסים האמהות לביצית בגלל התורשתיות כנ"ל אות ג' מ"מ זהו דוקא במעביר תכונותיו באופן טבעי ולא ע"י צירופי קטעים ושינויים, ובמקרה כזה גם הם יודו שאין התכונות גורמות הורות.

ושוב כל הנ"ל הוא לסברא דביצית קובעת, אבל כאמור באות א' ההריון קובע.

לשאלה ב':

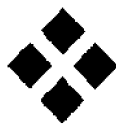
בוולד הנולד מזרע שהוציאו ממת האם נחשב כבנו.

ידועים דברי הנובי"ק סי' ס"ט שרוצה לחדש אבל לא למעשה שזרע שנקלט אחרי מיתה שאף שנחשב כבנו לכל דבר אבל ליבום אינו בנו. מסתבר שכ"ז בבא על אשה בחייו ונקלט לאחר מיתה, אבל בהוציאו ממנו זרע לאחר מיתה אינו בנו של מת ואין לו אב עפ"י דין, וכעבר שאין בנו מתייחס אחריו ואף שהעבד הוא מולידו ומזרעו נולד וכלשון הגמ' יבמות ס"ב ע"א כפר בן בקר, וכאילו לקחו ביצית או זרע מנפל שלא נולד

”כרמי שלי לפני האלף לך שלמה ומאתים
לנוטרים את פריו”
(שה”ש ח, יב)

”מה טעם האלף לך שלמה, רבי אלכסנדר
אמר אין הרב נוטל שכר על תלמודו עד
שישלימו לאחרים”
(שה”ש ר שם)

האלף לך שלמה

בירורי הלכה

מאת חתני הפרס לשנת תש”ס

הרב אהרן יוסף אויערבאך

בני ברק

פדיון הבן לבכור שנולד בניתוח קיסרי

אשה שלא ילדה מעולם, ובעת לדתה בנה הראשון נתקשתה בלדתה והוצרכו הרופאים לבצע ניתוח קיסרי שהוא הנקרא ע"פ ההלכה יוצא דופן, אלא שקודם לכן כבר הספיק הולד להוציא רוב ראשו לבית החיצון (סמוך ממש ליציאתו לאויר העולם) אם חייב הבן בפדיון הבן.

ואין אנו אחראין לשאר דברים ללמוד מהן. ונמצא לפי"ז דלענין פדיון הבן גם הרב מהרא"ה מודה, אמנם הסד"ט שם כתב בפשיטות שאין שום טעם לחלק בין לידה לפדה"ב דאין שום חילוק ביניהם, וע"כ גם לפדה"ב חשוב פטר רחם.

וראיתי לדון בדברי הסד"ט אלו, שנראה מהן חידוש גדול בגדר שם פט"ר ודין בכורה. ובאמת פשיטותו דבעל הסד"ט צ"ב דהרי הרב מהרא"ה ביאר דלידה ומילה שאני מכל התורה דעליהן יש לנו ילפותא דחשיבא לידה כבר בבית החיצון. ומה ראה הסד"ט להוסיף פדיון הבן, ונראה מדבריו דבמה דנשתנו ב' אלו מכה"ת מוכרח גדר מסוים ואי"ז כגזיה"כ בעלמא ללא טעם, והנראה דודאי אין הביאור דלידה ומילה לגביהם נחשב כילוד, ולגבי כה"ת אינו ילוד דזה לא מסתבר, ובהכרח דנתחדש בזה דאע"פ שאין על העובר עדיין שם ילוד דהרי לא נולד עדיין עכ"פ דנים דמעשה הלידה כבר התחיל ונעשה אלא דעדיין לא נולד, אבל

א) שרש הנידון בזה במחלוקת העצומה שנפלה בין הקדמונים בהמבואר בגמ' נידה מ"ב: דהיולדת טמאה לידה משהוציא העובר ראשו חוץ לפרוזדור, ונחלקו בזה מהו הפרוזדור המבואר בגמ' אם הכוונה לאויר העולם ממש או דהפרוזדור מסתיים עדיין תוך גוף האשה בבית החיצון, והגאון מהר"א הלוי בקונטרס מלחמת מצוה שבסוף הספר "דרכי נועם" הרבה להוכיח מדעת רש"י ותוספות וכו' דהפרוזדור מסתיים תוך גוף האשה ועפ"ז דן להחמיר לענין מילה שאם הוציא ראשו לבית החיצון קודם השבת אע"פ שלאויר העולם יצא רק בשבת אסור למולו בשבת. וחכמי דורו המהר"מ חביב ומהר"י הלוי והבאים אחריהם נחלקו עליו, והעידו דפשט המנהג כדבריהם. וכן כתב היעב"ץ במגדול עוז שנדחו דבריו. ואעפ"כ כתב בעל הסדרי טהרה (יו"ד קצ"ד ס"ק כ"ו) דפשט הלכה וסוגית הגמ' כדברי המהרא"ה. והנה גם מהרא"ה כתב דכל דבריו רק לענין טומאת לידה שהוקשה לנידה דמטמאה בבית החיצון וכן לענין מילה שהוקשה ללידה.

פשוט דא״ז ראיא כלל, די״ל דאה״נ גם לגבי רחם הראשונה עדיין לא נחשב פט״ר עד שיצא לאויר העולם מרחם השנית, ואמת דאם ימות ויתכלה שם לא יחשב פט״ר גם להראשונה.

אמנם נראה ראיא מגמרא שם דף ס״ט: דאיתמר יצא שליש ומכרו לעכו״ם וחזר ויצא שליש אחר, רב הונא אמר קדוש רבה אמר אינו קדוש, ר״ה סבר למפרע קדוש וכיוון דנפק ליה רוביה אגלאי מילתא למפרע דמעיקרא הוה קדוש ומאי דזבין לא כלום זבין, ורבה אמר אינו קדוש דסבר מכאן ולהבא קדוש ומאי דזבין שפיר זבין. מבואר דנחלקו ר״ה ורבה לענין פטור שותפות עכו״ם דפוטר מן הבכורה, במכר אחר שיצא שליש הראשון חלק זה היוצא לעכו״ם דלר״ה אגלאי כשיצא כולו שלמפרע הוא קדוש וע״כ אינו פוטר דמכר דבר שאין לו חלק בו (רש״י) ולרבה מכאן ולהבא הוא קדוש. ונחלקו שם המהרש״א ומהר״מ במה דאמרינן דאגלאי למפרע דלמהר״מ אגלאי שמשעה שיצא מקצתו הבכור כולו קדוש בבכורה (גם מה שעדיין לא יצא) ומהרש״א שם בפ״י אחד נקיט כהמהר״מ ובפ״י שני נקיט דרך חלק היוצא קדוש, והנה שיטת המהרש״א ברורה דאחר שיצא רובו אגלאי שכבר משעה שהתחיל לצאת היה זה תחילת פט״ר וחל במקצת שם פט״ר וקדוש בבכורה אמנם שיטת מהר״מ צ״ע דהרי פשוט דבכה״ת ל״א דאחר שיצא שאגלאי שמשעה שהתחיל לצאת כבר נחשב כילוד ובכה״ג בהתחיל לצאת ער״ש ונגמרה יציאתו בשבת ודאי דנמולו בשבת דחל שם ״ילוד״ בשבת, וכמו״כ לענין

מצד מעשה הלידה כבר נגמרה הלידה וע״כ לענין טומאת לידה דלא תליא כלל בשם ״ילוד״ רק מצד מעשה הלידה הרי היא טמאה כבר בבית החיצון, ובמילה שהוקשה ללידה נתחדש כאן דגדר יום השמיני אינו יום השמיני ללידתו ולחלות שם ילוד, אלא יום השמיני למעשה הלידה. [ויעוין בחי' רבנו חיים הלוי ז״ל הלכות מילה דפרשת מילה דאברהם לא הוקשה ללידה וע״כ לא דחיא שבת, יעוי״ש היטב. ודו״ק בזה היטב לעניננו.] ונמצא דבאמת א״ז חילוק בין ב' דברים אלו לכה״ת רק שב' דברים אלו נשתנו בגדרם דדי בהם במעשה הלידה. ומתוך זה חידש הסד״ט דה״ה שם פט״ר שאינו תלוי כלל בשם ״ילוד״ רק במעשה הלידה ופטירת הרחם, מוכרח ג״כ דלגבי זה די ביציאתו לבית החיצון. נמצא דעיקר חידושו של בעל הסד״ט, הוא, דשם פט״ר לא תלוי כלל בשם ילוד רק במעשה הלידה ופטירת הרחם, זהו תורף חידושו. וראיתי לדון ביסוד זה כי לכאורה מצינו דברים מפורשין בש״ך יו״ד שי״ט בענין זה.

(ב) ונראה להביא ראיא ליסוד זה מגמ' חולין (ע.) שנסתפקה הגמ' הדביק שני רחמים ויצא מזה ונכנס לזה מהו ידיה פטר דלאו ידיה לא פטר או דלמא דלאו ידיה נמי פטר, והנה מדספק הגמ' בהדביק ב' רחמים ולא בנוול ואח״כ הכניסו לרחם השנית אם פטר, מוכרח דבנוול אין ספק כלל שלא יפטור הרחם השניה וכל הספק הואיל ועדיין לא חל על העובר שם ילוד דיצא מרחם לרחם. ומדפטר הראשונה ש״מ לכאורה דחל שם פט״ר אע״פ שעדיין אינו ילוד. אמנם

טומאת לידה שתלויה במעשה הלידה ג"כ טומאתה רק משעה שנגמרה היציאה ול"א דאגלאי וא"כ מ"ש פט"ר לענין זה. ומוכרח דגדר פט"ר שכל שהתחיל מעשה פטירת הרחם והלידה אע"פ שעדיין לא נגמר אם רק הוה באמת פטר רחם שיצא בסוף רובו כבר אגלאי דמתחילת הלידה נעשתה פטירת הרחם, דפטירת הרחם היא אפילו במקצת אם רק נעשתה ע"י הנולד לבסוף, וע"כ כבר בתחילת הלידה חל שם פט"ר בכל הולד שע"י נעשתה פטירת הרחם, וחיללה ביה קדושת בכורה. ועכ"פ נמצא מבואר במפורש דלמהר"מ ל"ב כלל שם ילוד למיחל ביה שם פט"ר ואע"פ שעדיין לא נולד אם התחילה פטירת הרחם כבר נעשה פט"ר וקדוש בקדושת בכורה. אמנם להמהרש"א דרך חלק היוצא נחשב פט"ר, אין ראיה, דחלק היוצא הוא ג"כ ילוד. רק דגם בזה יש לדון דהנה בגמ' חולין ס"ח: נחלקו אם יש לידה לאברים, דהיינו דאם נולד איבר אחד אם חל ביה כבר שם ילוד ונפק"מ דאפילו החזירו אעפ"כ הר"ה כילוד. ולהלכה קי"ל דאין לידה לאברים, ושיטת רש"י דאם אין לידה לאברים אזי גם האבר שכבר יצא לא חשוב כילוד, וכל הראשונים נחלקו עליו וס"ל דהיוצא ודאי כילוד וכל המחלוקת אם יש לידה היינו לענין מיעוט אבר הנשאר ברחם. והנה מדמבואר להמהרש"א דאמרינן אגלאי לגבי חלק היוצא ש"מ דאע"פ דלדעת רש"י אין לידה לאברים הנ"מ אם נתבטלה אח"כ לידת האבר אולם אם יצא בסוף כולו דאבר זה היה תחילת לידה בכה"ג אגלאי דגם איבר זה היה ילוד מעיקרו, אמנם אי"ז מוכרח דלהמבואר בהסד"ט דלשם פט"ר לא בעינן ילוד, א"כ

יש לומר דנהי דעדין לא חל באיבר שם ילוד עכ"פ כבר התחיל "מעשה הלידה" באיבר זה ונעשה במקצת ממעשה הלידה שזה מקצת פטירת הרחם וע"כ חל מכח זה שם פט"ר באבר זה אע"פ שלא נולד, דשם ילוד תלוי בכולו ואין חלות דשם ילוד באיבר אחד אך עכ"פ נעשתה מקצת הלידה ולגבי אבר זה שנעשה בו מעשה הלידה חל בו שם פט"ר. ועכ"פ מדברי המהר"מ מוכרח דלא בעינן שם ילוד לפט"ר.

והנה בגמ' שם דאם היה מתחך כל מה שיוצא תיכף ביציאתו ומניחו זה תלוי במחלוקת ר"ה ורבה דלר"ה דאגלאי למפרע אזי כל החלקים יש בהם קדושת בכורה ולרבה הואיל ונחתכו אין בהם קדושת בכורה. אך גם לר"ה אם מתחך ומשליך לכלבים ואכלום תיכף כך שמעולם לא היה רובו דולד בשעה אחת באויר העולם אז גם לר"ה אין החלקים החתוכים קדושים בבכורה. ונחלקו בזה הרמב"ם והתו' דלדעת התוס' עכ"פ הנשאר אחרי יציאת הרוב קדוש בבכורה וולד הנולד אח"כ אינו בכור ולהר"מ אין בעובר זה כלל קדושת בכורה וולד הנולד אחריו הר"ה בכור גמור. והש"ך ביו"ד שיי"ט סק"ג ב"י שיטת הרמב"ם. וז"ל: "דכיון דלא חשיב כילוד א"כ אינו חשיב פטר רחם והבא אחריו בכור" ובשיטת התוס' כתב "דאע"ג דלא חשיב כילוד מ"מ חשיב פטר רחם". ולכאורה מבואר בדבריו דולד כזה שנחתך וניתן לכלבים שלא היה כולו מעולם כאחת באויר העולם אין בו שם "ילוד" וע"כ ס"ל להר"מ דלא חל ביה שם פט"ר והתוס' חולקים בזה וס"ל דשייך שם

פטר ללא שם ילוד. הרי מבואר דחידושו של בעל הסדר"ט שנוי במחלוקת הרמב"ם והתוס'. וצ"ע. ומוכרחים לכאורה דברי הש"ך רק לשיטת המהרש"א ולא לדעת המהר"מ, וגם זה רק בדעת הרמב"ם (ובחי' מרן רי"ז הלוי ז"ל הלכות בכורות מבואר דבאמת מהרמב"ם מוכח כהמהרש"א). ולכאורה ניתן להסביר דעת הרמב"ם גם ללא דברי הש"ך, דכמו דלהש"ך אע"פ שביצא רובו אמדינן דאגלאי דנעשה ילוד מעיקרא, ואעפ"כ בנותן לכלבים לא אמדינן דאיגלאי. ה"נ י"ל דגם אם לא בעינן שם ילוד עכ"פ בעינן דיהא כאן חפצא דפטר רחם ולא די שנעשה פטירת הרחם רק בעינן ולד שיחול בו שם פטר וע"כ בנותן לכלבים ל"א דאגלאי למפרע דיש כאן פטר, דגם לשם פטר בעינן ולד שלם, אך עכ"פ בהש"ך מבואר כן.

[אמנם בפשוטו ודאי דגם הש"ך יכול לסבור כהמהר"מ, וכל כונתו דעכ"פ בעינן דיהא ילוד לבסוף, וכל דלא נולד לבסוף לא אמדינן דאגלאי למפרע דבתחילת הלידה הוי פטר רחם. אבל ודאי דכל שנעשה ילוד לבסוף י"ל דכבר תיכף משעת תחילת פטירת הרחם נעשה כולו פטר אע"פ שעדיין לא חל בו שם ילוד. ופשוט.]

ג) והנה במה דקיי"ל דיצא ראשו חשוב כילוד נחלקו בגמ' נדה כ"ט. ביצא ראשו מחותך אם הראש חשוב כרוב האיברים דלר"י דראש חשוב כרוב האברים ע"י לידת ראש בלבד טמאה לידה. ור"א ס"ל דאין הראש כרוב האברים, והנה בבכורות מ"ו כתב רש"י דראש מחותך לא פטר אם קדם אחיו ויצא קודם יציאת רוב

אברי המחותר והוי נמי בכור לכהן. והתוס' תמהו דזה במחלוקת ר"י ור"א ומה זה דנקיט רש"י כן בפשטות, ותמיהה זו קימת גם בדברי הרמב"ם שלענין טומאת לידה פסק דראש כרוב האברים (פ"י מאיסורי ביאה ה"ו), ולענין פטר רחם מדוקדק בדבריו (פי"א מביכורים הט"ו) דראש מחותר לא פטר, וכבר עמד בזה המהר"י קורקוס ואין תי' מחוור וכמו שתמה בזה המהר"ט אלגאזי בפ"ח מבכורות (אות ס"ג) ולא כתב ישוב לגבי הרמב"ם ורש"י. ולכאורה היה מקום לומר דכל סברת ר' יוחנן דראש חשוב כרוב האברים אי"ז אלא לענין טומאת לידה דבענין מעשה לידה חשוב ולזה מהני דראש חשוב כרוב אברים. אך לענין חלות שם ילוד לכאורה אין די בראש לבד דלשם ילוד בעינן גוף שלם או רובו, ומה דבכ"מ מהני יציאת הראש, היינו טעמא משום דהגוף נמשך ונידון אחר הראש דהוא עיקר חיותו אבל לא מטעם דהראש לבד חשוב וע"כ בראש מחותר דיש לדון דהגוף לא נמשך אחריו, מצד מה דראש חשוב כרוב אברים אי"ז אלא להחשיב מעשה הלידה דדנים דנעשה עיקר מעשה הלידה אך עכ"פ אינו חשוב כילוד עד שיצא ג"כ הגוף. ולפ"ז את"ש מאד דפסק הרמב"ם כן רק לענין טומאת לידה דדי בה במעשה הלידה ולא לענין פטר דבעינן לזה שם ילוד, וזוהי סברא נכונה מאד. רק דלפ"ז מבואר דבפטר בעינן שם ילוד, ודלא כהמהר"ם והסדר"ט. אמנם יש לומר דאע"פ דלא בעינן שם ילוד, עכ"פ בעינן שם פטר, וכל שלא נולד כולו (דהנשאר, יצא אחר לפניו) אין די בראש לתת שם פטר, דלזה בעינן פטר שלם, ולפ"ז יש לבאר דזהו הטעם

שנחלקו התוס' על רש"י (בבכורות מו) דס"ל דגם לענין שם פט"ר להפקיע תורת פט"ר מולד הנולד אח"כ, די במעשה פטירת הרחם ומעשה הלידה אע"פ שאין כאן חפצא דפט"ר, דעכ"פ השני לא פטר הרחם, דאע"פ דהראשון אינו פט"ר דאין כאן פט"ר שלם, עכ"פ נעשה כל מעשה פטירת הרחם ע"י הראשון דהוי מעשה לידה גמור, ודי בזה להפקיע מהשני תורת פט"ר, ועכ"פ גם התוס' י"ל דמודו דראש כרוב האברים ל"ח כילוד, ודו"ק בזה. אך האחרונים הנ"ל לא נחתי לחלק בזה, וצ"ע. גם בתבואות שור סי' י"ד כתב מסברא דנפשיה דלידת ראש מחותך מהניא בבהמה למיחל שם ילוד בכולה לאסור הנשאר בפנים שלא יותר בשחיטת אמו יעו"ש, וכ"כ הפלתי והוכיח כן מהמהרש"א. ובפנים מאירות ח"א סי' ז' כתב ג"כ כדבריהם, אך הביא שם ג"כ את הסתירה בפסקי הר"מ ולא העלה בזה ישוב ברור. גם הפלתי כתב שלכאורה מרש"י ב"ק יא. משמע דלא חשיב כילוד, ואולי יש מקום לדברינו, וצ"ע.

(ד) אולם חזינן בכל יסוד זה דמהר"מ וסד"ט תמיהה רבתא. דהנה נחלקו בגמ' בכורות יט אם בכור לדבר אחד הוי בכור או לא הוי בכור ורבנן דקיי"ל כותיהו ס"ל דבכור לדב"א ל"ה בכור, וכל בכור צריך להיות בכור לזכרים לרחמים ולולדות, ומבואר בגמ' דלר' טרפון דלד"א הוי בכור ה"ה יוצא דופן קדוש בבכורה דהוי בכור לולדות, אך רבנן פליגי בזה. וא"כ תמוה מאד דנהי דשם פט"ר לא בעי כלל שם ילוד עכ"פ מחמת מה דבעינן בכור לולדות בעינן דיהא ילוד דפשוט

שכל ילוד שלא נולד ל"ח כלל בכור לולדות, דבכור לולדות אי"ז דיהא הראשון שנעשה בו מעשה לידה, רק דהראשון להנולדים. וגם דאפילו נימא דזהו הראשון לשנעשה בו מעשה לידה עכ"פ להמהר"מ דמתקדש תיכף ביציאת מקצת א"כ גם לא נעשה בו מעשה לידה גמור רק מעשה דפטירת רחם ול"ח כלל בכור לולדות. וגם אם לא נימא בשיטת הסד"ט כמו שבארנו בפתח דברינו דס"ל דבית החיצון הוי מעשה לידה ולא שם ילוד, אלא נימא דס"ל דלענין לידה ומילה חל שם ילוד כבר בבית החיצון וג"כ לענין בכור לכהן כן דחשיב כבר ילוד לענין זה, ג"כ צ"ע דהרי פשוט דבכור לולדות זהו מושג בכל התורה ולא רק לענין פט"ר ולר' טרפון יוצא דופן הוי בכור מחמת זה, וא"כ כיון דלכה"ת ל"ח כילוד עד שיצא לחוץ לגמרי א"כ אינו בכור לולדות, וצ"ע ג.

שבת וראיתי דמה שנקטנו בדעת הסד"ט דבבית החיצון הוי בכור לכהן, אפשר דאי"ז כונתו ועדיין יש לדקדק בדבריו, דז"ל שם, דבמתני' ר"פ יש בכור תני וחשיב מה שאינו בכור לכהן והוי בכור לנחלה, וחשיב בן ח' שהוציא ראשו חי ובן ט' שהוציא ראשו מת דאינו בכור לכהן והוי בכור לנחלה, ואי ס"ד דלענין טומאת לידה הוי ילוד מכי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור, וה"ה לענין בכור לכהן דהוי לידה שאין הבא אחריו בכור לכהן, דאין טעם לחלק ביניהם, ובמ"ש הרמב"ם פט"ו מביכורים דכל מה שהוא ולד לענין טומאת לידה ה"ה לענין בכור לכהן הוי ולד, וכן מסתמא ה"ה מה שנקרא לידה לטומאה ה"ה לענין בכור לכהן, וה"ל

למתני' למתני נמי בן ט' שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור ועדיין ראשו בבית החיצון שהבא אחריו אינו בכור לכהן והוא בכור לנחלה דלענין נחלה יכיר בעיניו כמ"ש מהרא"ש שם, וצ"ע.

והנה אף דמפשטות לשונו משמע דמבית החיצון^{מבית החיצון} כבר הוי בכור לכהן, עכ"פ מדקדוק לשונו משמע דזה רק לענין להפקיע מהבא אחריו שם בכור לכהן, אך אפשר דגם הילוד לבית החיצון עדיין אינו בכור לכהן. ואם נימא כן בדבריו, אפשר דבאמת הטעם מחמת שצריך להיות ג"כ בכור לולדות וכמשנ"ת. וביותר דאפשר דס"ל דהיוצא לבית החיצון לא חשוב כלל פטר רחם, רק דס"ל דהואיל ועכ"פ נעשה כאן כבר מעשה לידה ופטירת הרחם, הבא אחריו אינו פטר רחם, ועכ"פ הוא עדיין לא פט"ר עד שיצא לחוץ לאויר העולם ויחול בו שם ילוד. (אמנם מדעת הר"מ לגבי מחתך לכלבים, מוכרח דלהפטר מבכורה בעינין דיהא כאן ולד שיחול בו חלות פטר רחם בחפצא וכמשנ"ת.) ואם נאמר כן א"כ לא קשה אלא על שיטת המהר"מ דל"ב כלל שם ילוד.

(ה) והנראה, דהנה בט"ז יו"ד ש"ה סק"כ כתב בהא דהבא אחר יוצא דופן ל"ח בכור "לפי שאינו בכור לענין נחלה" והוי בכור לד"א דהינו לרחם ולא לולדות, והגרעק"א בגליון לשו"ע כתב דלפ"ז אם היוצא דופן הוי נפל דאז השני ג"כ בכור לנחלה א"כ גם הוי בכור לכהן, וציין שכבר הוכיח הסד"ט ממהרש"א נדה כ"ו. דלא כהט"ז. והאחרונים תמהו בזה מה ענין בכור לנחלה לענין דין בכור לכהן שזה תלוי בבכורה לאם ולא לאב, ובי'

דכונת הט"ז דאם הראשון נפל אינו חשוב ולד ולא הוי בכור לולדות וכמו דלא חשיב לענין נחלה להקרא ראשית אוננו וזה דימוי בלבד, וצינו שכבר כתב כעין זה המהרי"ט אלגאזי בסוף פ"ב דבכורות לענין בכור בהמה דנקבה יוצאת דופן שהיא ג"כ נפל, הבא אחריה הוי בכור, דנפל ל"ח בכור לולדות יעוי"ש דברים מפורשים (ורק דהמהריט"א הצריך דהיו"ד יהא נקבה דאל"כ עכ"פ הוי בכור לזכרים, וזה דלא כהט"ז). ונמצא מבואר בדבריהם דנפל ל"ח כלל בבכור לולדות, ותמוה מאד דבגמ' בכורות ג. ילפינן מקרא דשגר בהמה דהיינו נפל אם הוי פט"ר הר"ז קדוש בבכורה ויקבר, ולדבריהם נהי דהוי פט"ר עכ"פ הוי נפל ול"ה בכור לולדות. ומצאתי בחדרי דעה על הט"ז שם שרמז לקושיה זו, וצ"ע.

והנראה מזה בשיטתם דס"ל דלמ"ד דבכור לד"א ל"ה בכור, אין הבאור דבעינן דיהא בכור לג' דברים "זכרים רחמים וולדות" ורק בכה"ג חשוב בכור. רק הפשט דס"ל שאין כלל שם בכורה לענין ולדות וזכרים, רק לענין פט"ר. דלמ"ד דהוי לד"א בכור ס"ל דבכור לולדות לבד הוי חפצא דבכור, אך החולקים ס"ל דאין כזו בכורה כלל רק דכל שקדם לפט"ר בכור לולדות וכו' זה מגרע בשם בכורה דפט"ר דאינו בכור גמור, אך אי"ז חפצא דבכור לולדות, ועיקר דינו דבעינן דלא יקדמנו בכור אחר לולדות. ולפ"ז אתי שפיר דשגר בהמה פט"ר נהי דלא הוי בכור לולדות עכ"פ לא קדמו בכור אחר. ויתישבו בזה דברי המהר"מ והסד"ט דל"ב שם ילוד לבכור.

למה שבעינן לו מעשה לידה בלכד, וביארנו דלענין פטר רחם לדעת הש"ך (בדעת הרמב"ם) בעינן שם ילוד ממש, ולדעת מהר"מ לא בעינן כלל שם ילוד.

וגם נתבאר ב' גדרים בבכור לולדות אם בעינן דיהא בחפצא בכור לולדות או רק דלא יקדמנו אחר, ובדעת הסד"ט הסתפקנו אם כונתו דהוי בבית החיצון בכור לכהן ממש, או דרק להפקיע מהבא אחריו שם פט"ר, אבל הוא עדיין לא פט"ר עד שיולד. והטעם או מחמת דבעינן בכור לולדות, או דס"ל דגם לפט"ר בעינן שם ילוד ובית החיצון זהו רק מעשה לידה ולא חלות שם ילוד.

והנה בנידון דידן דיצא לבית החיצון ושוב החזירו ראשו והוציאוהו דרך דופן, אם נימא דבית החיצון הוי כילוד גמור א"כ ודאי דלשיטות אלו יהא ג"כ פט"ר ויחויב בפדיון הבן, וגם אם נימא דבעינן בכור לולדות בחפצא כמו שצדדנו בדעת הסד"ט הרי ביציאתו דרך דופן נעשה ג"כ בכור לולדות. אמנם אם ננקוט דלשם פט"ר בעינן ילוד ולא רק מטעם דבכור לולדות אלא מצד חלות שם פט"ר (וכמו שהבאנו מהש"ך בדעת הרמב"ם), ונימא דבית החיצון חשוב רק כמעשה לידה ושם ילוד חל רק כשיצא לאויר העולם, הנה בזה יש לדון, דהנה לגבי טומאת לידה ודאי דגם אם החזיר ראשו אחר שיצא לבית החיצון עדיין היא טמאה לידה דדנים דמעשה הלידה כבר נעשה ולא אכפת לן בחזירתו, וכמו"כ לענין מילה מוכרחים לומר לשיטה זו דימולוהו ביום השמיני למעשה הלידה, אמנם לענין פט"ר בזה יש לעיין דהואיל ובעינן דיהא עליו

דגם מצד הבכור לולדות לא בעינן שם ילוד דהעיקר דלא יהא לפניו בכור לולדות.

(ו) ועכ"פ עלה בידנו לבאר חידושו דבעל הסד"ט ולהראות לו פנים יפות, רק דבעיקר שיטתו נראה לכאורה דכ"ז לענין לחייבו בפט"ר דדי ביציאה לבית החיצון אך לענין מנין הל' יום "דבן חודש" גם הסד"ט יודה דזה רק משעה שנולד דהרי לכה"ת כולה ל"ח ילוד עד יציאתו לאויר העולם ממש, ורש"י בב"ק י"א: ומנחות ל"ז: כתב דיסוד דין בן חודש להוציאו מספק נפל, וזה לכאורה תלוי ביציאתו לאויר העולם ממש. ואולי להתוס' שם דס"ל דהוי גזיה"כ דבעינן בן חודש, ג"כ ימנו מבית החיצון. אמנם יעוין בתבו"ש סי' י"ד סק"ה דדן בכל ולד הנולד דנחשב ילוד מיציאת פדחתו, דאפשר דלענין שם נפל צריך שיצא לגמרי, וכל דלא יצא לגמרי, עדיין חי מכח אמו. וכתב דלרש"י דבן חודש מטעם נפל א"כ מדאמרינן דנחשב ילוד מיציאת פדחת מוכרח דזה ג"כ לענין נפל, אך מדברי התוס' דגזיה"כ בעלמא כתב לדון יעו"ש. וכמו"כ י"ל בדברי הסד"ט, וצ"ע. (והנני מוסיף לרמוז כאן, דלכאורה בחי' זה של הסד"ט דל"ב שם ילוד לפט"ר, יש לישב קושית הגרעק"א הנדפסת בחי' לחולין קלד. בענין חזקת חולין דעובר לענין בכורה יעו"ש. רק דאין הדברים מבוררין אצלי, ואכמ"ל).

(ז) והעולה מכל האמור דבעיקר שיטה זו דחשיבא לידה כבר בבית החיצון י"ל בב' אופנים: א. דהוי כלידה גמורה לענין לידה ומילה, והסד"ט הוסיף לבכור לכהן. ב. ע"פ ביאורנו דאין זה חשוב כילוד רק דמעשה הלידה כבר נגמר וע"כ מהני זה

שם פט"ר ובכור ולזה בעינן דיהא ילוד, בכל כה"ג שהחזיר ראשו נהי דמעשה הלידה לא בטל עכ"פ אולי יש לדון דאם לא נעשה ילוד ע"י מעשה לידה זה הרי"ז מגרע בשם פט"ר דאפשר דבעינן דיהא ילוד ע"י הלידה שפטרה הרחם, וצ"ע.

והנה כבר הבאנו בפתח דברינו דהאחרונים כתבו דאין המנהג כמהר"א הלוי וכמו שהעידו מהר"מ חביב ומהר"י הלוי, וגם היעב"ץ במגדול עוז העיד כן וכן כתב החלקת יואב יו"ד סי' כ"ו וסמכין על זה ג"כ לענין שבת במילה לשבת. אמנם מהר"א ל צינץ בשו"ת משיבת נפש ח"ב סי' כ"ב האריך ג"כ להשיג על המהר"א ועם כל זה לענין קולא נקט להחמיר ולחוש לשיטת המהר"א ועכ"פ בהוציא מקצת ראשו לחוץ אע"פ שלא יצא רוב פדחתו, ויעוין באריכות בשו"ת קנה בשם ח"ב צ"ד שהביא מכמה וכמה אחרונים שחששו ג"כ להחמיר בזה, יעו"ש ג"כ בתשובה המצורפת שם מא"ז הגרש"ז זצ"ל, ויעו"ש ח"א קי"ז שהביא משו"ת צפנת פענח בענין בכור שהוציאו ראשו בכפות (מלקחיים) שדברו בזה האחרונים אם הוי תציצה, והצ"פ שם כתב דעכ"פ בהוציא ראשו לבית החיצון ודאי הוי בכור, והקנ"ב כבר העיר עליו שלא הביא כלל שנושא זה שנוי במחלוקת, כמו"כ ראיתי בשו"ת הר צבי יו"ד קמ"ח שדן בענין הרחבת פי הרחם אם חשיב יוצא דופן, שכתב דאם כבר יצא לבית החיצון ודאי הוי בכור. והנה שני נידונים אלו של הרחבת פי הרחם והוצאתו בכפות, חלוקים מנידון דידן שהחזיר ראשו ויצא דרך דופן שבזה אולי יש לדון דסו"ס לא

נולד מכח מעשה לידה זה וכנ"ל. רק דהאחרונים הנ"ל לא עמדו כלל בעיקר ענין זה דמבואר במהר"א דבית החיצון חשיב לידה רק ללידה ומילה, ולענין בכור לכהן זה ח"י של הסד"ט וכמשנ"ת.

ולדינא הנה לענין פדיון הבן הרי הוי ספק שבממון והממע"ה, אך אפשר דעכ"פ יש ענין להחמיר לפדות ללא ברכה, אך לא לי לדבר בזה.

[ולענין נחלה דגם מהר"א מודה דבעינן דיצא לאויר העולם הטעם משום דכתיב יכיר ובעינן לידה הראויה להכרה. והנה ידוע ספק הגר"א ז"ל (סי' ש"ה סעיף כ"ט) שנסתפק דגם בבכור לכהן יש דין "יכיר". ולפי"ז לכאורה מוכרח דבעינן לידה הראויה להכרה. אמנם זה אינו דהרי מפורש בגמ' בכורות מ"ו: דלריש לקיש דבעי בנחלה שיוציא כל ראשו מטעם יכיר עכ"פ זה לנחלה בלבד ולא לבכור לכהן. ומוכרח דגם לדעת הגר"א אין דין יכיר דבכור לענין לידה הראויה להכרה, וזהו דין הכרה בלבד. וצריך באור באמת הטעם אך כן מוכרח. ועיקר שיטת הגר"א כבר תמהו בזה האחרונים, וגם דעיקר שיטת הגר"א ודאי רק בבכור אדם ולא בבכור בהמה דמפורש בגמ' דקדוש גם באי אפשר לצמצם. ונראה לומר בזה דבר חידוש, דכל דברי הגר"א רק לענין חיוב המוטל על האב דלזה בעינן יכיר דס"ל דאין גדר חיוב האב שמוטלת עליו מצות בנו (וכדמשמע בריב"ש), אלא כחיוב עצמי מחמת דהוי בנו בכורו לפט"ר, וזהו בבכורה לאב וע"כ שייך בזה דין יכיר. אך חיוב הבן לפדות עצמו זהו מחמת עצמותו דהוי בכור ופט"ר, ולא מדין בכורה לאביו או לאמו

דנימא דבעינן בזה יכיר, ולא שייך בזה כלל תורת הכרה. (ודלא הוי בכורה לאמו מוכת מדברי הגאון רעק"א ביבמות מה: לגבי עכו"ם הבא על בת ישראל להסוברים דהולד בעי גירות, יעוי"ש).

ודבר זה מדוקדק במקראות דלענין בכור

בהמה מוזכר בתורה בלשון פט"ר "וכל פטר שגר בהמה" "וכל פטר חמור" אך בבכור אדם "וכל בכור אדם בבנין תפדה" משמע שזהו כגדר בכורה לאב. והרבה יש לדקדק בדברי הגר"א ז"ל אלו אך אין כאן מקומו ולא כתבנו אלא הנוגע לעניננו.]

הרב בנימין אורדנטליך
בני ברק

הוצאת דם לאביו ע"י נקז חשמלי השואב דם שיצא ממקומו ונמצא בחלל הגוף

בדבר נקז הנקרא "טרוקאר" המיועד לאדם אשר נפרדו לו שני קרומי הריאה ובאותו מקום נצרר דם אשר פירש מאיבריו הפנימיים [אמו/פנמוטרקס באזור איטרא פלאורל].

דרך פעולתו: למכשיר הניקוז ישנו צינור המוחדר לחולה בין צלעותיו לחלל הגוף באזור הריאה והוא שואב הדם ע"י משאבה חשמלית [ע"י השאיבה נוצר מצב "תת לחץ" והוא מאחה את שני קרומי הריאה]. תהליך זה עד לריפוי מושלם נמשך עד שבועיים.

ויש להסתפק אם מותר לבן להפעיל או להגביר את המשאבה לאביו ויש לדון בזה מחמת כמה דינים:

א. אם דם שיצא ממקומו והוא נמצא בחלל הגוף אם עובר ב"מכה אביו" בכה"ג.

ב. אם יש איסור למהר להוציא דכיון דבלא"ה יצא. אמנם בזמן ממושך יותר.

ג. אם נחשב לרפואה ע"י שמגביר את עוצמת השאיבה (ע"ד רופא בצווי אביו) וע"י זה יתרפא יותר מהר בשעה א' (בזמן שאין סכנת נפשות) אע"פ שהרפוי עצמו אורך כשבועיים ימים.

ד. אם הוה כמכה בידים או בגרמא.

לחבריהם דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו והוצרך לפרש כן דל"ת דהוה מצוה אלא רק דאינו עובר על לאו. רב דימי בר חנינא אמר 'מכה אדם' 'ומכה בהמה' מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור, רב [גירסת הרי"ף ר"פ] לא

א.

והנה מקור דין זה בסנהדרין דף פ"ד ע"ב, "איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתנא אמר 'ואהבת לרעך כמוך' [ופרש"י לא הוזהרו ישראל מלעשות